

Hoofdstuk 6: Het midden van de zeventigste week

Het begin van Dan. 9:27 is in de Statenvertaling als volgt weergegeven:

“En hij zal velen het verbond versterken een week; en in de helft der week zal hij het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden” (Dan. 9:27a)

Het is duidelijk, dat hier gesproken wordt over een *persoon*, maar de weergave van dit vers is omstreden. In moderne Bijbelvertalingen wordt de indruk gewekt dat een vorst met Israël een verbond zal sluiten dat “gedurende één week geldig zal blijven”. Andere vertalingen wekken de indruk dat deze vorst het onderhouden van het Sināi-verbond “gedurende één week zwaar [d.w.z. erg moeilijk] zal maken”²². Maar dat is niet de enig mogelijke interpretatie van de Hebreeuwse tekst. Volgens een letterlijke weergave luidt die:

“En hij zal sterk maken verbond voor de velen, zeven één, en helft-van-de zeven zal hij doen ophouden slachtoffer en spijsoffer”

Hoe we deze voorzegging moeten interpreteren blijkt uit de Griekse vertaling van het Oude Testament die bijna drie eeuwen voor de geboorte van Christus werd gemaakt. In het Nieuwe Testament (dat in het Grieks is geschreven) zijn citaten uit het Oude Testament doorgaans aan deze Septuaginta ontleend. Het begin van Dan. 9:27 luidt in de Septuaginta als volgt:

“En één week zal het verbond tot stand brengen met velen”

Eén week

Volgens de Joodse geleerden die de Septuaginta hebben gemaakt betekenden de woorden van de engel, dat er in één week, de laatste van de 70, een verbond voor “velen” van kracht zou worden. Hoe lang dat verbond geldig zou blijven wordt in de profetie niet gezegd. “Eén week” heeft betrekking op het tijdvak waarin het verbond tot stand zou komen, niet op de tijdsduur gedurende welke het geldig zou blijven.

Als de Joodse geleerden Dan. 9:27 op de juiste manier hebben weergegeven, dan is de vervulling van Gabriëls profetie te vinden in het Nieuwe Testament. De Here heeft immers tegen Zijn discipelen gezegd:

²² In de vertaling van het NBG luidt de tekst bijvoorbeeld: “En hij zal het verbond voor velen zwaar maken, een week lang”.

“Drinkt allen daaruit. Want dit is mijn bloed van het <nieuwe> verbond, dat voor *velen* vergoten wordt tot vergeving van zonden” (Matth. 26:28, Mark. 14:24, Luk.22:20).

In verband met het optreden van de Here Jezus en van Johannes de dooper wordt het woord “velen” in de Bijbel dikwijls gebruikt:

“...zoals de Zoon des mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn leven te geven tot een losprijs voor *velen*” (Mat. 20:28). “Door Zijn kennis zal Mijn knecht, de Rechtvaardige, *velen* rechtvaardig maken” (Jes. 53:11). “En hij zal *velen* van de zonen van Israël doen terugkeren tot [de] Heer, hun God” (Luk. 1:16). “Deze is gesteld tot een val en een opstanding van *velen* in Israël” (Luk. 2:34).

Over de Messias en de “velen” voor wie Hij is gestorven merkt de Hebréeënschrijver op:

“...daarom is Hij de middelaar van een nieuw verbond, zodat, nu [de] dood heeft plaatsgevonden tot verlossing van de overtredingen onder het eerste verbond, de geroepenen de belofte van de eeuwige erfenis ontvangen” (Hebr. 9:15)

“Want door één offerande heeft Hij voor altijd hen volmaakt die geheiligd worden. En ook de Heilige Geest getuigt het ons, want nadat Hij gezegd heeft: ‘Dit is het verbond dat Ik na die dagen met hen zal maken, zegt [de] Heer: Ik zal Mijn wetten in hun harten geven en Ik zal ze in hun verstand schrijven; en hun zonden en hun wetteloosheden zal Ik geenszins meer gedenken” (Hebr. 10:14-17, vgl. Jer. 31:33-34)

De “hij” die in Dan. 9:27a wordt genoemd is dezelfde Persoon waarover de engel in het voorafgaande had gesproken: “een gezalfde, een vorst”, de Messias die er na 7 plus 62 weken zou zijn, maar die ná die 62 weken zou worden “afgesneden”. Deze Gezalfde was een “verbondmaker”²³. In de 70^e week zou door Zijn bloed een nieuw verbond “sterk worden gemaakt”, d.w.z. van kracht worden (Hebr. 9:16-17).

²³ Bij de uitleg van Dan. 9:27 is het van belang om op te merken, dat er een verband bestaat tussen het “afsnijden” van een gezalfde (waarover in vers 26 was gesproken) en het “versterken” of “geldig maken” van een verbond, dat in vers 27 wordt genoemd. De Hebreeuwse uitdrukking: “een verbond snijden” komt in de Bijbel dikwijls voor. Het betekent: “een verbond sluiten”, of: “een verbond rechtskracht verlenen” (zie b.v. Gen. 15:18, 21:27, 21:32, 26:28, 31:44; Exod. 24:8, 34:10, 34:12). Voor het “afsnijden” van een levende (Dan. 9:27) en het “snijden” van een verbond (Gen. 15:18) wordt in het Hebreeuws hetzelfde werkwoord gebruikt. Een verbond werd namelijk gesloten door een offerdier te slachten en dit letterlijk in tweeën te snijden, waarna de verbondspartners tussen de beide delen moesten doorgaan (zie Gen. 15:10). Het dier fungeerde als de “verbondmaker” (zie J. Wijngaards, *Vazal van Jahweh*, Baarn 1965).

“In de helft der week”

Nadat de engel had opgemerkt dat er in de ene nog overgebleven week een (nieuw) verbond van kracht zou worden, gaf hij een nadere aanduiding van het tijdstip:

“in de *helft* van de zeven zal hij slachtoffer en spijsoffer doen ophouden” (Dan. 9:27a)

De aanduiding “helft van de zeven” kan betekenen: “in het *midden* van de week”, of: “gedurende de *tweede helft* van de week”. Aangezien volgens de Septuaginta met “één week” het tijdstip werd aangeduid waarin het verbond van kracht zou worden (en niet de duur gedurende welke het geldig zou blijven), ligt de eerste opvatting het meest voor de hand. In het *midden* van de 70e week – 3½ jaar nadat er “een Gezalfde” in Israël was verschenen – zou die Gezalfde slachtoffer en spijsoffer doen ophouden. Uit wat de engel al tegen Daniël had gezegd kunnen we afleiden, dat de Gezalfde door middel van Zijn “afsnijding” (d.w.z. Zijn dood) het (nieuwe) verbond zou bekrachtigen en een eind aan slachtoffer en spijsoffer zou maken²⁴.

Voor “slachtoffer” gebruikte de engel het Hebreeuwse woord *zebach*. Dit betekent: het offeren van een dier uit de veestapel of een tamme vogel, waarbij het bloed van dat dier wordt vergoten. Voor “spijsoffer” gebruikte Gabriël het woord *mincha*, d.w.z. een “gave” bestaande uit voedsel of drank, een offer van de vrucht van het land, b.v. brood, meel, olie of wijn. Zo’n gave kon vrijwillig plaats vinden maar ook verschuldigd zijn. In de Statenvertaling is *mincha* weergegeven als “spijsoffer”, en in de Septuagint als “plengoffer”.

Het Schriftwoord, dat de Gezalfde slachtoffer en spijsoffer zou “doen ophouden”, zou verschillende betekenissen kunnen hebben:

- a. Hij zou verhinderen dat er nog offers werden gebracht, d.w.z. de offerdienst in de tempel met geweld doen staken.
- b. Hij zou het “eerste verbond” (Hebr. 9:18) vervangen door een nieuwe overeenkomst waarin slacht- en spijsoffers niet langer nodig waren.

Uit het tekstverband van Dan. 9:26-27 blijkt, dat de tweede verklaring juist is. In het voorafgaande zinsdeel was immers over het bekrachtigen van een verbond gesproken. Het ligt voor de hand dat het “doen ophouden van slachtoffer en spijsoffer” verband houdt met het van-kracht-worden van dit verbond. Slachtoffer en spijsoffer behoorden

²⁴ Toen de Here Jezus stierf aan het kruis, scheurde het voorhangsel van de tempel (Matth. 27:51, Mar. 15:38, Luk. 23:45). De brief aan de Hebreeën merkt naar aanleiding van dit voorval op, dat de Here “een nieuwe en levende weg heeft ingewijd door het voorhangsel heen, dat is [door] Zijn vlees” (Heb. 10:19-20). Omdat Hij aan het kruis is gestorven, hoeven wij niet meer langs de weg van offers en gaven tot God te naderen, maar hebben “vrijmoedigheid om in te gaan in het heiligdom”.

tot het “eerste verbond” dat de HERE met Israël had gesloten. Wanneer er een nieuw verbond van kracht werd, zou dit gepaard gaan met een verandering van wet (Hebr. 7:12).

In de Septuaginta is het slot van Dan. 9:27a als volgt weergegeven:

“en in het midden van de week zullen Mijn slachtoffer en plengoffer worden *weggenomen*”.

Precies dezelfde bewoordingen vinden we in Hebr. 10:9: “Hij *neemt* het eerste *weg* om het tweede te stellen”. De onvolmaakte offers uit de Mozaïsche wet, die de offeraar niet konden volmaken, aangezien ze de zonden niet konden wegnemen en het geweten van de offeraar niet konden reinigen, heeft de Messias *weggenomen* omdat de HERE er geen behagen in had. Toen de Messias zich offerde door aan het kruis te sterven, op te staan uit de doden en op te varen naar de hemel, werd het volmaakte offer gebracht (Psa. 40:7-9, Hebr. 10:5-9). De HERE gedenkt niet meer aan de zonden van “de velen”. Aangezien de Messias reiniging van zonden en vergeving tot stand heeft gebracht, zijn offers niet langer vereist (Hebr. 10:17-18, vgl. Hebr. 1:3) – althans, niet voor “de velen”.

Uit de zinsnede “in het midden van de week” blijkt dat er tussen de “zalving” en de “afsnijding” van de Gezalfde drie-en-een-half jaar zouden verlopen. Op grond van het Johannes-evangelie mogen we weten dat de “uitgang” van de Here in Jeruzalem (Luk. 9:31) inderdaad drie-en-een-half jaar na Zijn doop in de Jordaan heeft plaatsgevonden.

Het einde van de zeventigste week wordt in Dan. 9:27 niet genoemd, want het *doel* van de zeventig weken, het oogmerk waarvoor ze waren “afgesneden” zou al in het *midden* van de 70^e week (dus na 69½ weken) worden bereikt. Uit het boek Handelingen blijkt, dat het evangelie van de opgestane Messias gedurende de tweede helft van de 70^e jaarweek werd gepredikt in Jeruzalem. Maar de geestelijke en politieke leiders van Israël wezen die boodschap af. Door Stefanus te stenigen kruisigden ze de Messias als het ware opnieuw (Hand. 6:8-8:2, vgl. Hebr. 6:4-8). Zo werd het lot van Jeruzalem bezegeld.

De vleugel van de gruwelen

De engel sloot zijn voorzegging af door op te merken:

“En over den gruwelijken vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleinding toe, die vastelijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoeste” (Dan. 9:27b)

De oorspronkelijke tekst is aanzienlijk korter. Deze luidt letterlijk:

“En op vleugel van de gruwelen verwoester, en tot einde besloten zal ze worden uitgestort”

In de Septuaginta is het woord “vleugel” opgevat als een aanduiding van de tempel²⁵. Dat de tempel verwoest zou worden had de engel echter al gezegd (Dan. 9:26). Het ligt voor de hand, dat er in vs. 27 geen onnodige herhaling wordt gegeven, maar nieuwe of aanvullende informatie wordt verschaft.

Het Hebreeuwse woord dat als “vleugel” is weergegeven kan betrekking hebben op de vleugel van een vogel of een ander vliegend dier. Maar het woord kan ook een figuurlijke betekenis hebben. Het is in de Bijbel soms de aanduiding van een “grens” van het grondgebied dat zich binnen die grens bevindt. Wanneer er in de vertaling van het NBG staat: “de vier einden der aarde”, dan luidt de Hebreeuwse tekst letterlijk: “de vier vleugels van de aarde” (zie b.v. Jes. 11:12). De “vleugels van de aarde”, dat wil zeggen: de grenzen van het aardoppervlak, worden gevormd door de noordelijke, oostelijke, zuidelijke en westelijke kuststrook. In andere teksten komt de uitdrukking “de zoom der aarde” voor (zie b.v. Jes. 24:16). Ook hier staat dan het Hebreeuwse woord voor vleugel²⁶.

Indien het woord “vleugel” in Dan. 9:27b, Jes. 11:12 en Jes. 24:16 dezelfde betekenis heeft, sprak de engel over een bepaald gebied, dat hij aanduidde als “de vleugel van de gruwelen”. Dit land werd gekenmerkt door “gruwelen”, dat wil zeggen: door opstand tegen God, door afgoderij en door overtreding van Gods geboden. Dan. 9:27b doet denken aan een rouwklacht van de Here Jezus:

“Wee u, schriftgeleerden en farizeeën, huichelaars, want u bouwt de graven van de profeten en versiert de graftomben van de rechtvaardigen en zegt: Als wij in de dagen van onze vaders waren geweest, zouden wij niet hun deelgenoten geweest zijn in het bloed van de profeten. U getuigt dus van uzelf, dat u zonen bent van hen die de profeten hebben vermoord. Maakt ook u de maat van uw vaders vol! Slangen, addereengebroad, hoe zult u ontkomen aan het oordeel van de hel? Daarom, zie, Ik zend tot u profeten en wijzen en schriftgeleerden; van hen zult u er doden en kruisigen, en van hen zult u er in uw synagogen geselen en van stad tot stad vervolgen; opdat alle rechtvaardige bloed over u komt dat op de aarde is vergoten, van het bloed

²⁵ In de Septuaginta (LXX) is Dan. 9:27b als volgt weergegeven: “En op de tempel zal zijn gruwel van de verwoestingen en tot de voleinding van de tijd zal voleinding worden gegeven aan de verwoesting”. Deze weergave in de Griekse taal moet worden beschouwd als een parafraze, want er worden veel meer woorden gebruikt dan in de oorspronkelijke Hebreeuwse tekst. Bovendien hebben de redacteuren het woord “vleugel” vervangen door “tempel”. Toen de Here Jezus sprak over de “gruwel van de verwoesting” (Mat. 24:15) verwees Hij niet naar Dan. 9:27, maar naar Dan. 11:31 en Dan. 12:11. Daar wordt gesproken over “het oprichten van een gruwel in het heiligdom, die verwoesting brengt”. Maar Dan. 9:27 heeft betrekking op een “vleugel van gruwelen” waarop een verwoester zal zijn.

²⁶ Op de figuurlijke betekenis van het woord “vleugel” is gewezen door J.J.Le Roy (in *Beschouwing der voorzeggingen des Ouden en Nieuwen Testaments*, Amsterdam, 1846).

van de rechtvaardige Abel tot het bloed van Zacharia, [de] zoon van Barachia, die u hebt vermoord tussen het tempelhuis en het altaar. Voorwaar, Ik zeg u: dit alles zal over dit geslacht komen. Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt en hen stenigt die tot u zijn gezonden, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen bijeen verzamelen, zoals een hen haar kuikens bijeen verzamelt onder haar vleugels, en u hebt niet gewild. *Zie, uw huis wordt aan u <woest> overgelaten!*" (Matth. 23:29-38)

Dan. 9:27b doet ook denken aan wat Stefanus zei tegen het Sanhedrin:

"Hardnekkigen en onbesnedenen van harten en oren, u weerstaat altijd de Heilige Geest, zoals uw vaders, zo ook u. Wie van de profeten hebben uw vaders niet vervolgd? En zij hebben hen gedood die tevoren de komst van de Rechtvaardige aankondigden, van Wie u nu verraders en moordenaars bent geworden, u die de wet door beschikking van engelen hebt ontvangen en niet gehouden!" (Hand. 7:52-53)

Bij de "vleugel van de gruwelen" mogen we denken aan Israël, dat Gods profeten heeft vervolgd, en aan de stad Jeruzalem, die heeft gestenigd wie tot haar werden gezonden. Heel dat land (tot aan de uiterste grens toe) zou worden verwoest, en die verwoesting (of: die verlatenheid) zou duren "tot het besloten einde". Deze uitleg van Dan. 9:27b wordt bevestigd door wat de apostel Paulus schreef aan de gemeente van Thessalonica:

"Want u, broeders, bent navolgers geworden van de gemeenten van God die in Judéa zijn in Christus Jezus, omdat ook u van uw eigen landgenoten hetzelfde hebt geleden zoals ook zij van de Joden [d.w.z. de Judeeërs], die zowel de Heer Jezus als de profeten gedood en ons verdreven hebben. Ook behagen zij God niet en zijn tegen alle mensen, terwijl zij ons verhinderen tot de volken te spreken, opdat zij behouden worden; zodat zij altijd [de maat van] hun zonden vol maken. *Maar de toorn is over hen gekomen tot [het] einde toe*" (1 Thess. 2:14-16)

We kunnen Dan. 9:27b daarom als volgt parafaseren: "En op het grondgebied van de gruwelen zal er een verwoester zijn, en tot het [door God] vastgestelde einde zal deze [verwoesting] worden uitgestort".

Verwoesting (of verlating) is echter niet het definitieve lot van Israël. De engel sprak in verband met hun verwoesting van een "totdat", *tot het besloten einde*. De apostel Paulus zei precies hetzelfde. Over het ongelovige en zich hardnekkig verzettende Israël is de toorn gekomen "*tot het einde toe*"²⁷. En ook de Here Jezus duidde hierop, toen Hij tegen Jeruzalem zei: "Zie, uw huis wordt aan u <woest> overgelaten. Want Ik zeg u: u zult Mij van nu aan geenszins zien, *totdat* u zegt: 'Gezegend Hij die komt in [de] naam

²⁷ Over de betekenis van dit "totdat" heeft een messiasbelijdende Jood een boeiend boek geschreven: H.L.Ellison, *The Mystery of Israel*, Exeter 1976.

van [de] Heer” (Matth. 23:38-39). Op de door God vastgestelde tijd zullen er “tijden van verademing” (Hand. 3:19) aanbreken en zal Israël deel krijgen aan de zegeningen die de Schepper voor hen heeft bestemd.

Een historische éénheid

Na deze uitgebreide analyse van Dan. 9:21-27 kunnen we de balans opmaken en beweringen over dit Bijbelgedeelte aan Gods woord toetsen. Het begin- en eindpunt van de profetie zijn in dit verband van groot belang.

1. Het beginpunt van de 70 weken is in de Bijbel duidelijk aangegeven. Ze begonnen bij “de uitgang van het woord, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen” (Dan. 9:25).
2. De engel sprak over een uitgang die Daniël *bekend* was (Dan. 9:25). Hij verwees naar een woord dat hij eerder had genoemd. “In het begin uwer smekingen is het woord uitgegaan” (Dan. 9:23).
3. Het woord ging uit van Gods troon in de hemel, “in het eerste jaar van Darius, den zoon van Ahasveros, uit het zaad der Meden, die koning gemaakt was over het koninkrijk der Chaldeeën, in het eerste jaar zijner regering” (Dan. 9:1). Christenen die een heilstijd van 500 jaar verwachten voorafgaand aan de wederkomst merken terecht op dat met “de uitgang van het woord” een woord van *God* is bedoeld. Maar ze hebben geen oog voor het feit dat Dan. 9:25 terugslaat op Dan. 9:23. Het bedoelde woord ging uit zodra Daniël begon te smeken.
4. “Zeven zevens” (dat wil zeggen: 49 of 50 jaar) na de uitgang van dit woord zouden Jeruzalem en Jeruzalems muren zijn herbouwd (“met plein en bolwerk”, Dan. 9:25).
5. “Tweeënzestig zevens” later (dat wil zeggen: $7 \times 7 + 62 \times 7 + 9 \rightarrow 10$ jubeljaren, dus 492 of 493 jaar na de uitgang van het woord) zou er in Judea een gezalfde zijn (Dan. 9:25, SV). Om die profetie in vervulling te doen gaan, moest de betrokkene niet alleen zijn geboren maar ook zijn gezalfd.
6. Het eindpunt van de profetie wordt net als het beginpunt in de Schrift vermeld. Volgens het Nieuwe Testament werd dit eindpunt in de dagen van de Here Jezus bereikt. Wie God op Zijn woord geloofde, verwachtte toen de “ vertroosting” en de “verlossing” van Israël, en meende dat God spoedig naar Zijn volk zou omzien (Mar. 1:15, Luk. 1:68, 2:25, 2:38, 24:21; Gal. 4:4). De tijd was vervuld, en de volheid des tijds was aangebroken.

7. *Na* die 62 zevens zou de gezalfde worden “afgesneden”, dat wil zeggen: in de kracht van zijn leven worden omgebracht, en “niets bezitten” (Dan. 9:26). Uit Dan. 9:26-27 blijkt, dat “na die 62 zevens” betekent: in het zeventigste zevental, om precies te zijn: in het *midden* van de 70^e week.
8. Door het afsnijden van de gezalfde zou er een verbond van kracht worden (Dan. 9:27). Deze volmaakt onschuldige zou als een “verbond maker” fungeren (Hebr. 9:16-17; normaliter de aanduiding van een offerdier). Het verbond zou berusten op Zijn bloed. Door Zijn afsnijding zou er een nieuw verbond tot stand komen en zou er een eind worden gemaakt aan de offers die verband hielden met het eerste verbond (Dan. 9:27).
9. De bewering dat de 70 weken betrekking hebben op een 500-jarige heilstijd voorafgaand aan de wederkomst van Christus, is met Gods woord in strijd. Volgens de Bijbel zijn de 70 weken immers begonnen “bij de uitgang van het woord” (Dan. 9:25), en dat woord is uitgegaan zodra Daniël begon te smeken (Dan. 9:23, vgl. Dan. 9:1-3).
10. De bewering van andere christenen, dat alleen de 70^e week nog toekomstig is en door een langdurig interval van de voorafgaande 69 weken is gescheiden, is eveneens onjuist. Want de Schrift beschouwt de zeventig weken als een tijdseenheid met een vastgesteld begin- en eindpunt, waarbinnen de HERE bepaalde doelen zou bereiken²⁸. Uit de profetie blijkt, dat de 70^e week zonder enige onderbreking op de voorafgaande 69 is gevolgd, want de gezalfde die er na 62 plus 7 weken zou zijn, zou in het midden van de ene nog overblijvende week worden afgesneden.

* * * * *

²⁸ Dat de zeventig zevens een onverbrekelijke eenheid vormen, blijkt uit de enkelvoudsvorm van het werkwoord “afsnijden”. De engel zei niet: “Zeventig zevens *zijn* afgesneden”, maar hij zei: “Zeventig zevens *is* afgesneden” (Dan. 9:24). Aan de zeventig jaren van ballingschap waren “zeventig zevens” voorafgegaan, waarin Israël had verzuimd om het sabbatsjaar te houden. Volgens het woord van de engel zouden er op de zeventig jaren van ballingschap nu ook “zeventig zevens” volgen, waarin de HERE Zijn doel met Zijn volk zou bereiken.